

Voorsorteren op de nieuwe klassensamenleving

Paul de Beer

VVD-fractievoorzitter Halbe Zijlstra is 'klaar met nivelleren'. Nu hij het met Diederik Samsom op een akkoordje heeft gegooid om de strafbaarstelling van illegaliteit in te wisselen voor lastenverlichting voor de hogere en middeninkomens, ziet hij niets in de wens van de 'meest geliefde oppositiepartijen' om ook de lasten voor de lagere inkomensgroepen te verlichten.

Over de gewenste mate van inkomensongelijkheid in onze samenleving wordt verschillend gedacht, zo blijkt maar weer eens. Dat is niets nieuws. Over het principe van gelijke startkansen lijkt echter veel meer overeenstemming te bestaan. Dat ieder kind gelijke kansen moet hebben in het onderwijs en dat die kansen niet mogen afhangen van het inkomen van de ouders, daarin kunnen de meeste liberalen zich net zo goed vinden als sociaaldemocraten of christendemocraten. Van links tot rechts zijn er daarom veel voorstanders van een meritocratische samenleving, waarin maatschappelijke posities verdeeld worden op basis van individuele verdiensten ('merites'). Verdiensten die het product zijn van individuele talenten en capaciteiten.

Zo'n meritocratische samenleving lijkt twee kenmerken in zich te verenigen die economen vaak als tegengesteld zien: doelmatigheid en rechtvaardigheid.

Doelmatig, omdat in een meritocratische samenleving alle beschikbare menselijke capaciteiten optimaal worden benut, resulterend in de hoogst mogelijke welvaart. Rechtvaardig, omdat ze het product is van gelijke startkansen, waarbij de sociale achtergrond er niet toe doet. Gesubsidieerd en breed toegankelijk onderwijs is het instrument bij uitstek om zo'n meritocratische samenleving te realiseren, want het biedt alle kinderen de kans om hun talenten te ontwikkelen. Hierdoor slaagden zoveel arbeiderskinderen na de Tweede Wereldoorlog erin zich via het onderwijs hoger op te werken en belangrijke en hooggewaardeerde maatschappelijke posities te verwerven.

Geleidelijk wordt echter steeds dui-

Van links tot rechts zijn er veel voorstanders van een meritocratische samenleving

delijker dat die meritocratische samenleving ook een keerzijde heeft. Want hoe zit het met de minder getalenteerde kinderen? Die pikt het onderwijs er ook haarfijn uit, met voor hen heel wat minder plezierige consequenties. Zij komen in de laagste maatschappelijke posities terecht, maar kunnen dat niet meer aan hun sociale afkomst wijten. Zij hebben eenvoudigweg de kansen die hun geboden zijn niet gegrepen.

Daar komt bij dat talenten niet willekeurig verdeeld zijn. Een kind van twee hoogopgeleide ouders heeft aanzienlijk meer kans om over de capaciteiten te beschikken die nodig zijn voor een hogere opleiding dan een kind van laagopgeleide ouders. Dat is een belangrijk verschil met de babyboomers. Hun ouders hadden vaak, ook als zij getalenteerd waren, niet de kans gehad om een hogere opleiding te volgen. Onder die ouders was dus veel verborgen talent, dat pas zichtbaar werd toen hun kinderen wel de kans kregen om te gaan studeren. Nu lijkt er, met uitzondering van allochtone groepen, nog maar weinig verborgen talent te zijn. Hierdoor worden opleidingskansen en maatschappelijke posities steeds meer van generatie op generatie overgedragen.

Zoals de Engelse socioloog Michael Young, die in 1958 het begrip meritocratie muntte, destijds al voorzag, mondt een meritocratie uiteindelijk uit in een nog hardnekkiger klassensamenleving dan de klassieke scheiding tussen de arbeidende en de bezittende klasse in de industriële samenleving.

Sterker nog, beide vormen van ongelijkheid zouden wel eens in toenemende mate kunnen samengaan. In zijn recente boek *Capital in the Twenty-First Century* laat de Franse econoom Thomas Piketty zien dat vermogensbezit weer steeds belangrijker wordt. In dezelfde periode waarin de babyboomers de grotere toegankelijkheid van het onderwijs benutten om hoger op de maatschappelijke ladder te klimmen, nam het belang van vermogen sterk af. Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw groeit het vermogensbezit — en daarmee ook het inkomen uit vermogen — echter weer in verhouding tot het nationaal inkomen. Bovendien wordt een belangrijk deel van dat vermogen, en vooral van de zeer grote vermogens, overgeërfd. Naast de meritocratische bovenlaag, die van generatie op generatie zijn talenten doorgeeft, ontstaat er zo ook weer een vermogende bovenlaag, die eveneens in belangrijke mate erfelijk is. Hoewel we daarover nog weinig weten, is het aannemelijk dat beide bovenlagen voor een flink deel overlappen. Wie erin slaagt zelf een fors vermogen op te bouwen, zal veelal ook hoogopgeleid zijn.

Een samenleving waarin iedereen formeel gelijke kansen heeft, zou zich geleidelijk kunnen ontwikkelen tot een samenleving met scherpe en hardnekkige scheidingslijnen, waarin het lot van kinderen al in belangrijke mate in de wieg is bepaald. Zoals Piketty opmerkt, zou de eenentwintigste eeuw daarmee wel eens meer kunnen lijken op de klassensamenleving van de negentiende eeuw dan op de relatief open twintigste eeuw.

Is dat wat Zijlstra voor ogen staat? Zo niet, dan zou hij zich niet alleen tegen nivellering moeten uitspreken, maar ook moeten aangeven hoe liberalen in deze tijd een werkelijk open samenleving willen realiseren.

Paul de Beer is Henri Polak-hoogleraar voor arbeidsverhoudingen aan de UvA. Twitter: @PaulTdeBeer.

Er zijn al vele publicaties over de veranderende samenleving (zie website 'publicaties 2012-2013'), maar deze diagnose was nieuw voor mij.

Paul de Beer beschrijft de ontwikkeling van de afgelopen 60 jaren in 'breed toegankelijk onderwijs'. Hij combineert dit met het bestaan van een nieuwe klassensamenleving.

Ik zie daar naast de link met de beweging van Jan Rotmans en David van Reybrouck: Een transitie in de maatschappij met o.a. de opkomst van de burgerparticipatie. (www.blaauw bv.nl/publicaties in 2014).

Theo Stubbe

FD 14 april 2014